

АВАНТЮРА ДЕРЖАВНОГО РІВНЯ, АБО ЯК УРЯДОВЦІ УНР БАНКІРА ВИКРАДАЛИ

НАША
1917-1921
РЕВОЛЮЦІЯ

Павло ГАЙ-НИЖНИК
доктор історичних наук

Суббота, 19 Мая 2018

Опубліковано: *Гай-Нижник П.* Авантюра державного рівня, або як урядовці УНР банкіра викрадали // Деловая столица. – 2018. – 19 травня [Електронний ресурс]
Режим доступу: http://www.dsnews.ua/nasha_revolutsiya_1917/avantiyura-derzhavnogo-rivnya-abo-yak-ukrayinski-uryadovtsi-bankira-19052018180000

Саме викрадення Абрама Доброго стало приводом для німців ліквідувати Українську Народну Республіку

Смаляк подсудимыхъ. Слева направо: Жуковский, Гаевский, Осиповъ, Богацкий, отдельно сидитъ Красовский. В лаві обжалованих сидятъ за лѣва на право: Жуковский, Гаевский, Осиповъ, Богацкий, окремо сидитъ Красовский.

19 травня 1918-го "Киевская мысль" оприлюднила повідомлення про завершення розслідування у справі викрадення банкіра Абрама Доброго. Німеччина сповна

скористалася цим злочином як приводом до блискавичної реалізації вже запланованих намірів зі зміни влади в Україні. Ким же був цей банкір та як його справа вплинула на події в Україні?

Навесні 1918-го у Києві Абрам Добрий був добре відомою та наближеною до німецької адміністрації особою. Поле його діяльності було широким. Він входив до складу тристоронньої українсько-німецько-австро-угорської Фінансової комісії, здійснював низку власних фінансових операцій, пов'язаних з цукровими заводами, був партнером не лише Deutsche Bank, а й німецького імперського Reichsbank тощо. Але головне було в іншому: Добрий за певну комісійну винагороду взявся скуповувати нібито для себе продовольство у населення.

Справа йшла успішно. Він чудово знав місцеві умови й, походячи з дрібних маклерів, провадив операції з цукром і зерном, легко встановив належну організацію скупки харчів, які потім почали потрапляти в розпорядження німецького командування. Така діяльність не була таємницею, тому сучасники – і недаремно! – вбачали у Доброму праву руку німців. Тож не дивно, що його викрадення викликало шалене обурення не лише у командуючого німецькими військами в Україні генерал-фельдмаршала Германа фон Айхгорна, а й серед фінансово-економічних та урядових кіл Німеччини. Німецька військова влада одразу розпочала розслідування "справи Доброго" і невдовзі з'ясувала цікаві обставини викрадення.

24 квітня 1918 р. о 19:20 до військового міністра Олександра Жуковського звернувся міністр внутрішніх справ Михайло Ткаченко. Прохання було нестандартним – виділити в його розпорядження трьох чи п'ятьох вартових та спорядити одного залізничного вагона. Жуковський віддав своєму значковому Базилевичу наказ направити трьох козаків для варти, а вагон і потяг надав особисто міністр шляхів Володимир Єщенко. Ті троє вартових, що їх виділив для справи Олександр Жуковський, попрямували до будинку Абрама Доброго. Безпосередньо арештом керував такий собі Осипов – чиновник з особливих доручень МВС УНР та особистий секретар голови адміністративно-політичного департаменту МВС Юрія Гаєвського.

Того ж вечора до будинку за адресою: вулиця Велика Житомирська, 8-б, де у дев'ятикімнатній квартирі мешкав Абрам Добрий, під'їхав автомобіль. П'ятеро осіб (двоє в офіцерській формі, троє – у цивільному вбранні) подзвонили у двері будинку та сказали старенькому швейцару, що панові Доброму надійшла термінова телеграма. Коли ж той відчинив двері, його силою заштовхали до його службової кімнати й зачинили в ній. Двоє чоловіків залишилися на варті у під'їзді, а троє, серед яких був і начальник кримінально-розшукового відділу київської міліції Микола Красовський, із револьверами попрямували вгору до квартири Доброго. На вимогу дружини фінансиста показати ордер про арешт було пред'явлено незрозумілого вигляду мандат без печатки. Добрий змушений був підкоритися.

Будинок, де мешкав Абрам Добрий (сучасний вигляд)

Під час арешту візитери у поспіху забули на квартирі господаря портфеля з паперами, у який вочевидь не забарилася зазирнути дружина Доброго. Тож після того, як викрадачі повернулися й забрали портфеля, пані Добра вже розуміла, у кого на службі були викрадачі її чоловіка, про що невдовзі й повідомила німецькій військовій поліції.

Тим часом викрадачі посадили банкіра в авто, що вже очікувало біля під'їзду, і відвезли на залізничний вокзал. Там його запроторили у вагон, який причепили до звичайного пасажирського потягу, і під охороною вірних людей відправили до Харкова. Зазначу таку деталь: дім Доброго розташовувався неподалік від міліцейського відділку, і туди повідомили про інцидент. Проте, як вказували свідки, "представники розшукової поліції поводитися якось дивно і жодних заходів не застосували".

Наступного дня весь Київ гудів про несподіване й загадкове зникнення директора банку. Першою з версій була така, що той, пограбувавши банк, утік. Проте ані у банку, ані у його квартирі не віднайшлося слідів того, щоб він бодай щось захопив із собою (документи і навіть речі першої необхідності залишилися на місці). Іншою версією була думка про викрадення злодіями з метою отримання викупу, однак і вимог щодо обміну банкіра за винагороду не було. Міщани ж не мали сумнівів у тому, що Добрий аж ніяк не міг бути заарештований законною владою, а став жертвою якихось нальотників, вимагачів та бандитів. Ці чутки не спростовував й уряд республіки.

Командування ж німецької групи армій "Київ" висунуло керівництву УНР ультиматуму 24 години розслідувати справу Доброго та покарати винних. Наступного дня, 25 квітня, Г.Айхгорн оприлюднив свій наказ про введення в Україні німецьких військово-польових судів, заборону будь-яких мітингів і зборів та обмеження свободи слова і друку, який фактично визначав становище

українського уряду як фіктивного органу. Мало того, німецьке командування оголосило, що саме береться вживати відповідні заходи щодо охорони та забезпечення життя приватних осіб.

У відповідь 27 квітня Мала Рада почала бурхливі обговорення зухвалої поведінки німецького командування, рясно перемішані з критикою політики есерівського уряду Всеволода Голубовича, колотнечею щодо необхідності реорганізації уряду, зміни державної орієнтації, протестами тощо. При цьому відбулося три засідання, два з яких (ранкове й вечірнє) тривали у закритому режимі.

На цьому засіданні Голубович виступив з протестом проти вищезгаданого наказу Г.Айхгорна та інтерв'ю німецького командування з цього приводу у пресі. Голова уряду зокрема заявив: *"В цьому офіційальному інтерв'ю указано, що основною і головною причиною цього наказу являється похищення пана Доброго. Що таке є власне пан Добрий? Він, може, є підданиць Німецької держави? Ні, він ні сват, ні кум, він зовсім постороння людина. І от із-за того, що було похищено цю посторонню людину, яка юридично нічим не зв'язана з Німеччиною, яка не дає ніяких поводів до того, щоби зробити такої колосальної ваги приказ, приказ був виданий. Це лишнє підкреслення певної неорієнтації і неуміння, а може, навіть, небажання розібратись в наших справах і з боку цих, мабуть, не дуже відповідальних властей Німецької держави, які знаходяться на Україні".*

Ось і майже все (з розлогої промови), сказане головою уряду з приводу "справи Доброго", через яку виник міждержавний скандал і яка стала приводом для видання згаданого наказу командувача німецьким військом в Україні. Наказу, що фактично денонсував союзницькі взаємини двох країн й нівелював державну владу УНР.

Того ж дня до військового міністра завітав Ю.Гаєвський з тим, щоб йому видали таке посвідчення та автомобіль, аби ніхто не мав права його затримати або реквізувати. Під час розмови Гаєвський, між іншим, сказав міністру Жуковському: *"Ну, знаєте Доброго добре законопатели, ніхто його не знайде; ловко все-таки це діло обробили".* У відповідь військовий міністр не промовив ані слова й лише засміявся.

Тим часом німецькі слідчі з'ясували, що автомобіль, який під'їжджав до будинку А.Доброго, був казенний, а також те, що когось під посиленою вартою мали відправити потягом до Полтави й що день відправки збігся із днем зникнення банкіра. З'ясувалося також, що виконавці, які за хабар мали транспортувати Доброго до Полтави, доставили його до Харкова.

По прибутті до міста, викрадачі мали намір заховати бранця до Холодногорського централу, але начальник тюрми відмовився його прийняти без належного ордеру про арешт та відповідних супровідних документів від МВС. Тож чоловіка утримували під охороною в одному з номерів у місцевому "Гранд отелі".

Під час переїзду банкіру запропонували розв'язати його справу через одну впливову особу лише за 100 тис. руб. з умовою, що після сплати викупу Добрий негайно покине Україну. По прибутті до Харкова банкір підписав у готелі чек на 100 тис., після чого один з конвоїрів від'їхав до Києва, решта попрямували святкувати з кралечками успішну, на їхню думку, мандрівку до готельного ресторану.

Прийшлих гастролерів досить скоро помітили місцеві шпики-стукачі німецької військової поліції. При цьому самому Доброму навіть вдалося підкупити охоронців і доправити німецькій військовій поліції вісточку про себе. Незабаром банкіра було перевезено в розташування одного з українських військових підрозділів у Харкові, де німецьке Oberkommando (військова розвідка) через свою агентуру й знайшло його.

Тим часом вищі чини УНР на запити з різних сторін, у тому числі й з боку німецької адміністрації, відбріхувалися, що уряд задіяв усі сили для пошуку зниклого, що певною мірою мало б зміцнити переконання у тому, що його таки викрали якісь розбишаки. Але німецьким слідчим вже стало відомо, що Осипов та Красовський були лише виконавцями викрадення, яке замислили і замовили особи з вищих кіл тогочасного українського політикуму з вигаданого ними ж "Комітету порятунку України".

З'ясувалося, що до його складу входили або активно підтримували такі вищі урядовці УНР, як голова уряду Всеволод Голубович, міністри: військовий – Олександр Жуковський, закордонних справ – Микола Любинський, земельних справ – Микола Ковалевський, внутрішніх справ – Михайло Ткаченко, директор адміністративно-політичного департаменту МВС Юрій Гаєвський, начальник київської міліції Павло Богацький та ін.

Сам М.Ковалевський вже в еміграції у своїх спогадах так пояснював тогочасні події: *"Наш міністер внутрішніх справ Михайло Ткаченко постановив на власну руку усунути Доброго на деякий час з Києва і цим позбавити організаторів [гетьманського] перевороту одного з найбільш діяльних змовників. Цей план був виконаний директором політичного департаменту Гаєвським"*.

28 квітня розпочалися палкі дебати Малої Ради щодо наказів фельдмаршала Г.Айхгорна. Жоден з промовців ані словом не згадав про "справу Доброго". Натомість Рада потонула у пустопорожніх погрозах на адресу 450-тисячного німецького та австро-угорського війська. Під час засідання були присутніми й члени уряду. Досить скоро міністерська ложа почала порожніти, її покинули більшість міністрів, у тому числі Ткаченко та Жуковський. І на те були підстави...

Невдовзі Центральну Раду було оточено німецькою вартою. Прямо під час засідання було заарештовано Гаєвського і Любинського. Було затримано як свідка й голову уряду Голубовича. Ткаченко встиг надійно сховатися, натомість було заарештовано його дружину. Жуковського було заарештовано німецькою чотою по дорозі з дому до свого міністерського кабінету. Ковалевський встиг заховатися на конспіративній квартирі в Києві, а потім подався до Генічеська, де його в червні розшукали гетьманські спецслужби й усе ж таки заарештували. Втім, гетьман Павло Скоропадський наказав своїм агентам не віддавати Ковалевського у руки німців і завдяки його зусиллям той не потрапив під німецький військово-польовий суд.

18 травня німецька слідча комісія завершила попереднє розслідування цієї справи, про що наступного дня й повідомила газета "Киевская мысль". Відкритий процес над обвинуваченими відбувся вже наприкінці липня 1918-го. Суд тривав три дні. Німецьким військово-польовим судом керували підполковник фон Кюстер і прокурор ротмістр Трейде. Голова уряду УНР Голубович спочатку проходив по справі як свідок,

проте у перебігу судового допиту прокурор (обвинувачувач д-р Трейде) довів його причетність до змови.

Допити підсудних велися з неприхованим презирством та приниженням. Так, наприклад, Голубовичу було поставлено питання: *"Що, ви дійсно такий дурний? Чи прикидаєтеся таким дурним?"* Зрештою з тим сталася істерика, і судові довелося оголошувати перерву, допоки колишній голова уряду не заспокоївся.

Самі підсудні під час процесу почали звинувачувати в усьому своїх колег. Так, Осипов назвав Ткаченка мерзотником і падлюкою, Красовський заявив Голубовичу, що саме він своєю підлістю привів їх сюди (тобто на лаву підсудних), а Богацький сказав, що був проти цієї авантюри, але зобов'язаний був виконувати накази Ткаченка... У підсумку німецьким військово-польовим судом до двох років ув'язнення були засуджені голова Ради народних міністрів УНР Голубович та військовий міністр УНР Жуковський. Інші учасники викрадення Доброго були засуджені до одного року.

Отже, члени уряду УНР виявилися прямо чи побічно причетними до викрадення людини, свого співгромадянина, члена міждержавних фінансово-економічних комісій від України, банкіра та ділового партнера Німецької та Австро-Угорської імперій. Себто вони були організаторами або співучасниками злочину, державними діячами

вищого рангу, що свідомо чи підсвідомо дали формальний привід до втілення в життя добре відомих їм намірів німецької адміністрації щодо повалення уряду Центральної Ради та ліквідації УНР.

НАША
1917-1921
РЕВОЛЮЦІЯ

Павло ГАЙ-НИЖНИК

**АВАНТЮРА ДЕРЖАВНОГО РІВНЯ, АБО ЯК УРЯДОВЦІ УНР БАНКІРА
ВИКРАДАЛИ**